

Entrevista

Conversa amb el primer Catedràtic d'Ecologia, abans de deixar la Universitat.

Ramon Margalef: «La ciència demana una curiositat constant».

Manel Camps

«La investigació vol una determinada actitud, un altre propòsit de vida. De possibilitats, n'hi ha, no és qüestió sols de diners, és una cosa de comportament, que potser és conseqüència de la nostra escassa activitat científica». El doctor Margalef opina que ens manca vitalitat científica, que patim una mena d'ensopiment general que engreixa el nostre conformisme. Malgrat tot, creu en els joves i en la possibilitat que, amb el temps, es desvetlli en ells la curiositat necessària per a motivar qualsevol tasca d'investigació.

El nostre protagonista, reconegut científic català i primer catedràtic d'Ecologia del nostre país, ha dedicat més de trenta anys de la seva vida a la investigació i a la docència. Nascut a Barcelona l'any 1919 al si d'una família provinent de comarques, Ramon Margalef i López entrà força tard a la Universitat. Per diverses raons, no va iniciar els estudis universitaris fins que tenia vint-i-cinc anys. Però, a partir d'aleshores, la seva carrera com a estudiant va seguir una progressió ascendent, la qual va portar-lo a ser titular de la primera càtedra d'Ecologia del país l'any 1967.

Com a professor universitari, Ramon Margalef ha estat l'impulsor principal del Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona, des d'on ha assolit un prestigi internacional. Com a estudiós del medi ambient, ha desenvolupat treballs d'investigació significatius i ha defensat sempre la protecció de la natura en tots els seus àmbits, la qual cosa l'ha fet participar —amb més o menys intensitat— en diverses iniciatives de caire ecològic que han sorgit arreu del país. Ja ho diu ell: «...**sempre he tingut una relació una mica ambigua amb els grups ecologistes, però crec que són necessaris, ja que si no hi ha algú que crida, ningú no fa cas de res. Si la gent surt al carrer i es queixa, els polítics del moment s'hi fixen i en prenen**

nota. En aquest sentit, el moviment ecologista és bo i en això està l'èxit de la seva vinculació política. De tota manera, no crec que necessàriament hagi d'haver-hi un partit verd. El que seria convenient és que cada partit polític tingués la seva àrea especialitzada i conscienciada en aquests temes del medi ambient...»

Progrés i medi natural.

D'entre les iniciatives més reeixides en les quals ha participat el nostre interlocutor, cal esmentar —sobre tot pel ressò que va tenir— la redacció d'un **Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans** que es va publicar a començament dels anys setanta. Malgrat els bons propòsits dels seus autors, els fets que denunciaven, les conclusions i recomanacions que feien en l'Estudi continuen essent vigents, perquè... «**cap dels problemes que s'hi plantejaven no s'ha resolt. Nosaltres el vam fer amb el desig de ser útils al nostre país davant un nou camí que s'endevinava pròxim, però...**» Però res. Han passat catorze anys des d'aleshores i el més calent encara és a l'aiguera.

El professor Margalef és conscient que la protecció del medi ambient és sobretot, una qüestió d'actitud... «...**caldria que hi hagués una filosofia general de**

comportament. Per exemple, en el cas dels aiguamolls, la discussió no hauria de pretendre aclarir si són bancs d'aigua o aiguamolls, sinó que el que ens hauríem de plantejar és si volem conservar o no un determinat espai natural, que no s'hagi de lluitar a cada obra que es vol fer, sinó que els criteris generals s'estableixin d'una vegada i per sempre...»

—És compatible, la idea de progrés amb el propòsit de respectar la natura?

Bé, primer caldria definir què entenem per «progrés». Els dos índexs de progrés en els quals van d'acord tots els economistes són: la duració de la vida de l'home i la quantitat de recursos que malbaratem. Aquests dos índexs no estan totalment oposats a paritat amb la Natura, però hi ha aspectes de tipus cultural que sí poden afectar aquesta comunió entre el progrés i el medi ambient. En el cas de Catalunya, per exemple, el nostre país té poca sensibilitat per la Natura, és un país deixat, el qual, a vegades, sembla una mena de suburbi, a on queden les coses a mig fer. Per exemple, fan una carretera o una obra d'aquest tipus i, en lloc d'acabar el paisatge que l'envolta amb una mica de cura, no se'n preocupen.

—Però creu que l'home és capaç de sacrificar les seves aspiracions més immediates per tal de conservar el seu entorn?

No, no, sens dubte. Els qui sacrificuin alguna cosa seran els qui desapareixeran. Els qui aguantin o els qui destrueixin fins al darrer moment, seran els qui es mantindran.

—El seu pessimisme és aclarificador...»

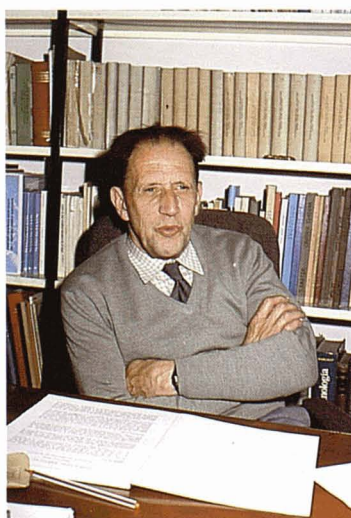

Miri, quan un es fa gran tampoc no és tan combatiu ni rebel com quan s'és jove i, a més a més, tampoc no es tracta de fer-se mala sang. L'únic optimisme vàlid és creure que la naturalesa té prou resistència per a superar-ho tot. La terra n'ha passat moltes, de catàstrofes, i sempre se n'ha refet. L'home no deixa de ser una altra catàstrofe d'aquest tipus, més maliciosa, més prevista i no tan espontània. Pensi que, si les coses van malament, una de les primeres espècies a desaparèixer serà l'home. No és pas un gran consol, ho sé, però...

Un país macrocefàlic

Quan vàrem realitzar aquesta entrevista, el professor Margalef encara ocupava el seu petit despatx del Departament d'Ecologia. A més d'una taula atapeïda de papers i un parell de cadires, hi havia una prestatgeria plena de llibres, que s'enfilava per un pany de paret. A l'altre extrem de l'habitació, davant per davant de l'escriptori a on em va rebre, hi havia una pica amb un tros de paret emblanquinat

Els ecòlegs poden tenir un paper destacat en l'àmbit de l'obra pública. Però caldria que hi hagués una mica més d'interès i de coordinació entre tots plegats.

El doctor Margalef ha deixat definitivament el seu despatx i les aules de la Facultat de Biologia per dedicar-se a viatjar i treballar en allò que més l'atrau, amb la tranquil·litat que suposa no haver de pensar en cap altra cosa.

amb rajoles. Per tot arreu s'amuntegaven els llibres. A les parets hi havia uns quants objectes penjats. Per la porta arribava el soroll dels alumnes que circulaven pels passadissos de la Facultat. Molt a prop hi havia les classes. Pel finestral entrava aleshores la llum del sol impertinent, que travessava cap a ponent. Aquella tarda era clara, transparent. A primer terme, mirant pel finestral, es veia el Palau de Pedralbes i, al fons, dibuixant amb traç infantil el cel blau, la carena de Collserola, una zona protegida...

«... el fet que tinguem un parc no ens justifica ni ens permet parlar de conservació de la natura. Això és una actuació massa puntual, com una peça de museu. El que convé és que l'actuació sigui més general, que tot el que pugui estar net i cobert de vegetació, ho estigui.»

—Ja ho diu vostè, som deixats...

Sí, per culpa de nosaltres mateixos, dels catalans. Ningú no ha d'esperar res de cap govern, o molt poca cosa. El problema radi-

ca en el fet que l'Administració es preocupa massa per la concentració de gent a Barcelona. Aquest, precisament, és un altre aspecte que cal tenir en compte. La distribució de la població i dels recursos s'ha de fer amb el propòsit d'obtenir una heterogeneïtat i no pas una macrocefàlia. Amb això s'han equivocat i em fa por que els Jocs Olímpics encara hi contribueixin més. Hi ha moltes àrees del país que, tot i que són extraordinàriament boniques, estan abandonades. En uns altres països en traurien molt més profit. Aquí, al contrari, són contrades oblidades, perquè tot es dirigeix cap a les ciutats, les quals, al capdavall, fan fàstic, per a viure-hi i per a tot. Però, és clar, les ciutats grans són la base del poder polític, no ens hem pas d'enganyar i, per tant, és una mena de peix que es mossega la cua, però amb això s'hi hauria de pensar una mica.

—Quin seria, aleshores, el seu model de Catalunya?

Seria una mica com Àustria o com Suïssa, però amb el gran avantatge de tenir el mar. A més, a més, hi hauria d'haver un desenvolupament més gran de les comarques del Pirineu. Potser no ens adonem que el país de l'interior i el de muntanya són explotats per la ciutat. És una explotació ben injusta, perquè encara que es mantingui l'agricultura, la mecanitzen i, aleshores, hi sobren braços que van, gairebé sempre, cap a la ciutat. Per això, crec que hi ha d'haver una acció positiva que permeti crear petites indústries locals per tal de mantenir la vida als pobles i a les comarques.

Potenciar la investigació

El doctor Margalef ha deixat definitivament el seu despatx i les aules de la Facultat de Biologia. No obstant això, la seva vinculació amb els nous biòlegs, amb els nous investigadors i, també, amb els seus col·laboradors de sempre, no es desfarà del tot amb la jubilació, perquè el seu tarannà actiu no s'atura amb aquesta nova etapa que iniciarà la seva vida. Sempre

ha estat una persona inquieta, amb iniciatives i, per això, continua tenint projectes... «Volem actuar en els llacs del Pirineu, que estan molt tocats per l'aprofitament hidroelèctric. Tenim un laboratori molt a prop del Túnel de Vielha...»

—Al seu parer, aquelles zones de muntanya s'haurien de protegir. El professor Margalef creu que, fins i tot, l'antic hospital de Vielha podria ser un edifici adient per a acollir una futura «Universitat d'Estiu», que permetés l'intercanvi internacional entre investigadors, precisament en una zona molt adequada, però quan parla de la investigació a Catalunya li noto un cert desencís... «... aquest tema, em fa fàstic de veure com és tractat a la premsa. Se li dona tantes voltes, sempre! Espanya ha estat bressol d'artistes i de literats, però mai no ha estat un país de científics. Tots plegats, som massa orgullosos i sempre fem bandera de la nostra superioritat moral.

La investigació vol també una determinada actitud, un altre propòsit de vida. De possibilitats, n'hi ha, no és qüestió sols de diners, és una cosa de comportament, que potser és conseqüència de la nostra escassa activitat científica. Què hem inventat, fins ara? La barretina, el porró, potser la botifarra, però els avenços científics, en general, no els valorem tant com la gent d'altres països.

El que succeeix amb la ciència —i potser en moltes altres coses de la vida— és que sempre hi ha uns capdavanters que van obrint camí. Si només ens acontentem amb seguir les petjades dels pioners, sempre hi anem, darrere, a poc a poc. Hem de mirar enlaire, al davant dels qui han obert camí. Normalment, imitem, però no hi ha un interès propi, amb una vitalitat. Això és el que em fa més pena del país, en general.»

—Què es pot fer per tal de millorar l'actitud?

No ho sé. És una cosa a llarg termini, que vol dedicació. Hi ha, però, una llavor que cal aprofitar, amb iniciatives com el Museu de

la Ciència de la Caixa o les produccions científiques que passen per televisió. La televisió és útil fins a un cert punt, però la mirem massa. La ciència demana una curiositat constant i ara els nens, per exemple, no juguen gaire a coses de construcció, d'experimentació. Ben poc. Abans, un nen que amb un ganivet feia un xiulet aprenia molt més que no pas avui davant un televisor, fins i tot veient una pel·lícula bona. Cal una mica més d'activitat.

—Però la clau deu estar en l'escola...

Sí, és clar, depèn de l'escola. Però en certes àrees els mestres no estan preparats, potser no per culpa d'ells. Caldria donar més oportunitats per a accedir als coneixements científics en la línia del que ara es fa amb els museus, itineraris de la natura...

—I la universitat?

El problema és que la universitat ha arribat a una situació en la qual la finalitat dels estudis no es veu clara i això desanima molt. La gent que ve aquí per aprendre alguna cosa no es pot imaginar com la societat pot necessitar un nombre tan gran de professionals. Realitzar estudis universitaris no és dolent, ja que la gent haurà adquirit més coneixements, s'haurà format. Però aquest ensenyament tan massificat malmet qualsevol possibilitat de fer una veritable tasca de formació i d'investigació. No, no, no es pot fer. A més a més, són coses que volen temps i anem massa lents en tot. Han passat deu anys i hom mira enrere i es pregunta: on ha anat l'entusiasme que sentíem? És evident, s'han fet poques coses. Amb molta voluntat, potser, però absolutament formal, amb més preocupació pel disseny que no pas pel contingut.

—De tota manera, vostè sap que tot depèn del finançament. Si no hi ha diners...

Pel que fa a la recerca, aquest ha estat el «coll d'ampolla» de la meua vida: la incapacitat de preveure. La universitat sempre ha tingut problemes en aquest sen-

tit. De recursos n'hi ha, però se'n van amb tota aquesta gran quantitat d'alumnes que hi ha i de serveis que s'han de donar. Per una altra banda, mentre econòmicament hi hagi un altre organisme que generi les fluctuacions i en reguli l'abast, tot el poder el té aquest organisme. Si un no pot preveure el que tindrà el mes o l'any vinent, no és lliure i no pot fer una projecció a llarg termini. La desgràcia és que tota la recerca que es fa, si més no la que he fet fins ara, ha estat d'ací i d'allà; pots tenir una idea, però no pas elaborar una planificació ben feta.

Potser la nostra integració a la Comunitat Econòmica Europea afavorirà un millorament de tot plegat...

Des del punt de vista cultural, l'entrada era necessària, però la cosa és una mica postissa. No hi ha hagut cap mena de pressió cultural ni de les universitats per entrar-hi amb el nivell que correspon a l'ensenyament ni amb el que correspon a la recerca. Encara més, em sembla que les nostres universitats són molt tanca-des. La tradició espanyola ha estat importar futbolistes, però no pas la d'importar professors universitaris. Això és molt significatiu. Crec que ens falta més gent que ens obri els ulls, que tingui una altra visió de les coses, que no pas futbolistes. Això ha estat una tradició que encara avui és plenament acceptada. Els nous estatuts universitaris no preveuen tampoc l'obertura a l'estranger. El nostre Departament per exemple, fa un veritable esforç per captar i aprofitar la presència de professors de fora que passen per aquí, però això és una iniciativa puntual, no hi ha res institucionalitzat.

Una major coordinació.

L'Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE) assenyalava que els punts febles més importants que afecten el medi ambient de la majoria dels països industrialitzats de l'àrea són: els incendis forestals, els re-

sidus industrials, l'erosió i desertització del territori, el tractament insuficient de les aigües brutes i la contaminació de la mar Mediterrània.

Com a biòleg especialitzat en l'estudi del medi natural, tots aquests temes l'atrauen i, a la vegada, el colpeixen. Pel que fa als boscos i a la desertització, per al doctor Margalef, darrere de tot hi ha una certa mala intenció, però, sobretot, manca una decisió sobre el que se'n vol fer. Al seu entendre... **«...convindria que els boscos que cal aprofitar industrialment fossin tractats com a veritables «conreus de fusta», els quals haurien de ser conreats, fins i tot, amb fertilitzants per tal d'obtenir-ne més rendiment. A més a més, la protecció de la riquesa forestal d'un país hauria de començar plantant i conservant arbres que no cremessin tan fàcilment, com l'alzina o el roure...»**

Igualment, també creu que, fins ara, hi ha hagut una manca de planificació pel que fa a les aigües residuals. En aquest sentit, constata que el nivell freàtic de l'aigua de Barcelona ha pujat notablement, la qual cosa indica que en el subsòl de la Ciutat Comtal hi ha una concentració d'aigua important que, segons ell, no s'aprofita prou... **«... què és més efectiu: dessalar l'aigua del mar o depurar l'aigua dolça residual que es perd? Pensem que aquesta aigua podria ser molt útil per a transvasar-la als cultius del Maresme o per a injectar-la a la part baixa del Llobregat i reduir-ne l'índex de salinitat. Al meu entendre, no s'hi pensa prou, en això...»**

Des que va obtenir la llicenciatura universitària —d'això fa trenta-set anys— el nostre protagonista ha concentrat una part important dels seus anys d'investigador a fer estudis de tota mena sobre la mar Mediterrània i, per tant, és un dels àmbits que més coneix. Contràriament al que moltes opinions pregonen, el doctor Margalef no creu que la mar nostra sigui una mar agonitzant, sobretot perquè dispo-

sa d'un sistema subterrani de corrents que permet la renovació de les aigües...» **«... miri, quatre milles mar endins, no ha canviat res, tot continua com fa trenta anys. És arran de costa, on hi ha un focus important de contaminació. De tota manera, i gràcies a l'auto-renovació de l'aigua, el problema no és massa greu, la qual cosa no vol pas dir que no calgui prendre mesures preventives, és clar...»**

La conversa s'allargaria més enllà de les nostres possibilitats. Ningú no ens apressa, però hem de cloure la nostra entrevista. Abans d'acabar, voldria saber la seva opinió respecte del paper que poden jugar els ecòlegs en l'àmbit de l'obra pública com a protagonista d'una transformació constant del medi natural.

«Hi poden fer un paper destacat. Hi tenen molt a dir, però això ja vindrà. Particularment, tampoc no és que m'agradi pas gaire. De fet, actualment, ja hi ha les avaluacions d'impacte ambiental. Però no crec que sigui això solament, sinó que cal fer un seguiment de l'obra pública en el medi natural per aprendre'n després i per poder aplicar-ho en uns altres casos semblants. Cada intervenció de l'home en el medi és un experiment i s'ha de veure quines repercussions té; això, és el que no s'assumeix gaire. Per això, hi hauria d'haver una mica més d'interès i de coordinació i aquí sí que reconec que no ho aprofitem tot. A vegades pregunto als alumnes per què no fan treballs d'investigació relatius als canvis dels comportaments biològics que es produeixen després d'una acció en el medi com, per exemple, el pas d'una autopista o els abocadors del darrere de Collserola, però la gent no s'hi sent gaire atreta. Potser és per aquesta mena d'endormiscament que tenim.»

Potser sí que caldrà que ens desvetllem...

M.C. □